

Стрілецька І. І. Вплив тривожності на розвиток соціального інтелекту / І. І. Стрілецька // Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти) : зб. тез наукових робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф., 23-24 вересня 2016 р. – Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2016. – С. 125–128.

Стрілецька І.І.
*аспірант кафедри
загальної та соціальної психології
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

ВПЛИВ ТРИВОЖНОСТІ НА РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Проаналізувавши діяльність різних психологічних шкіл, згідно концептуалізації понять «тривожність» і «соціальний інтелект» можна запропонувати таке узагальнене визначення цим термінам. Під соціальним інтелектом розуміють специфічне когнітивне утворення, яке забезпечує ефективність соціальної активності особистості, це специфічна форма організації її ментального досвіду в сфері соціальної взаємодії. Соціальний інтелект проявляється в спілкуванні, спільній діяльності, груповій взаємодії, менеджменті, тощо. Його описують за допомогою системи конструктів, які впливають на ефективність різноманітних міжособистісних впливів. Це, зокрема, вміння давати запит на інформацію, правильна оцінка інших людей, відсутність проєкції в міжособистісному сприйманні, і, взагалі, відсутність психологічного захисту, відсутність імпліцитних уявлень, адекватна самооцінка в комунікативній сфері, терпимість в контактах, здатність асимілювати нетрадиційний досвід, працювати з негативним зворотним зв'язком та ін. [8; 9; 10].

Щодо розуміння генези тривожності то тут вагомий внесок здійснили Т.М. Титаренко і П.П. Горностай, на їхню думку, тривожність – це психічний стан емоційної напруги, настороженості, хвилювання, душевного дискомфорту, підвищеної вразливості при ускладненнях, загостреного почуття провини і

недооцінювання себе у ситуаціях очікування, невизначеності або передчуття неясної загрози значущій рівновазі особистості [4, с. 480; 7].

Багато досліджень здійснених в рамках вивчення даних понять, але метою нашої статті є теоретичне обґрунтування особливостей впливу тривожності на розвиток соціального інтелекту, який є недостатньо розробленим в психологічній науці. Для того, щоб дати чітку характеристику взаємозв'язку тривожності і соціального інтелекту необхідно звернутися до визначення понять впливу і розвитку. У психологічній літературі автори по-різному трактують поняття «вплив» та «розвиток», але все одно дотримуються їх термінологічної основи. Найбільш вдалим визначенням терміну «розвиток», на нашу думку, сформулювала М.Л. Смульсон. Авторка тлумачить дане поняття як зміну ментальної моделі світу, або системи ментальних моделей (менталітету), а також як набуття нового сенсу; як реінтерпретацію особистого досвіду. Саморозвиток визначається переструктуруванням, ампліфікацією, реінтерпретацією, реконструкцією ментальних моделей світу, перебудовою зв'язків між ними на всіх рівнях у метаментальній моделі (системній моделі, яка й визначає особистість) [8; 9; 10].

Поняття «вплив» є дуже широким в науковій літературі, так як має значну видову класифікацію («психологічний вплив», «міжособистісний вплив», «акмеологічний вплив» та ін. (О.В. Кириченко)), але нас цікавить саме поняття впливу взагалі. Так Г.О. Ковальов, пропонує розуміти вплив як взаємодію двох і більше систем, при якій функціонування однієї системи стає причиною певних змін у структурі, стані хоча б однієї із двох взаємодіючих систем [6, с. 44-45].

Визначивши, основні поняття даної статті ми спробуємо охарактеризувати вплив тривожності на розвиток соціального інтелекту за допомогою ґрунтовних теорій вивчення тривожності, на основі теорії функціональних систем П.К. Анохіна. В своїй теорії П.К. Анохін вводить поняття системноутворюючого фактора і вважає, що саме тривожність і є цим універсальним фактором:

- обумовлює структуру особистості Ід, Его і Суперего (З. Фройдом);
- охоплює всі стадії психосоціального розвитку особистості (Е. Еріксоном);

- стимулюючим, направляючим, але і гальмівним, взаємопов'язаним з фундаментальними емоціями в теорії емоцій К. Ізарда;
- мотиваційним фактором (Г.М. Прихожан);
- фактором, який генерує творчу діяльність особистості (Р. Мей).

Таким чином, ідея П.К. Анохіна, щодо системноутворюючого фактора необхідно застосовувати по відношенню до тривожності, як фактора, котрий в сукупності з інстинктом, потребою, мисленням і творчістю, забезпечує процес самоактуалізації особистості, яка лежить в основі соціального інтелекту.

В свою чергу, Г. Салліван зробив акцент на соціальному напрямі тривожності, а саме на її зв'язок між потребами, тривожністю і розвитком «Я», а також показав, що метою прояву тривожності є розширення свідомості.

Е. Фромм підкреслив, що основним джерелом тривожності, внутрішнього неспокою є переживання відчуженості, пов'язаного з уявленням людини про себе як окремої особистості і в зв'язку з цим відчуває свою безпомічність перед силами природи і соціуму.

А. Адлер теж притримується думки, що за своєю суттю людина є соціальною, а тривожність долається розширенням соціальних взаємозв'язків.

Питання взаємозв'язку тривожності і соціального інтелекту побічно зачіпає і Х. Лідделл у своїй теорії планування майбутнього. На його думку, унікальні творчі здібності людського розуму і тривожність людини мають одне джерело: і воно є наслідком міжособистісної та внутрішньо особистісної природи людини [1; 2; 3; 5].

На основі вище зазначеного можна зробити висновок, що тривожність індивідуума є своєрідним пусковим механізмом, за допомогою якого запускаються процеси мислення та творчості, які спонукають людину до вибору, трансформації, самоактуалізації та самосвідомості. Але незважаючи на те, що певний рівень тривожності в нормі властивий всім людям і є необхідним для оптимального пристосування людини до дійсності, її наявність, як стійкого утворення, свідчить про порушення в особистісному розвитку, що перешкоджає

нормальному розвитку, діяльності та спілкуванню, які входять в структуру соціального інтелекту.

Література:

1. Астапов В. М. Тревога и тревожность. Хрестоматия / Сост. и общая редакция В. М. Астапова. – М.: ПЕР СЭ, 2008.– 240 с.
2. Астапов В. М. Тревожность у детей / В. М. Астапова. – М.: ПЕР СЭ, 2008.– 160 с.
3. Астапов В. М. Феномен тревоги с позиции функционального подхода : автореф. дисс. на соискание ученой степени док. псих. наук : спец. 19.00.13 "Психология развития, акмеология" / В. М. Астапов. – Москва, 2002. – 49 с.
4. Волошок О. В. Особистісні чинники тривожності студентської молоді / О. В. Волошок // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Психологія. – 2012. – Вип. 8. – С. 479-484.
5. Коноводов А. А. Новые направления исследования тревожности : автореф. на соискание науч. степени канд. псих. наук в виде науч. доклада : 19.00.07 "Педагогическая психология" / А. А. Коноводов. – Москва, 2011. – 89 с.
6. Макаров Ю. В. Психологическое воздействие как социально-психологическая проблема / Ю.В. Макаров // ИЗВЕСТИЯ Иркутского государственного университета. Серия «Психология», 2014. – Т. – 10. – С. 43-50.
7. Психологія особистості: словник-довідник / [ред.. : П. П. Горностай, Т. М. Титаренко]. К. : Рута, 2001. – 320 с.
8. Смульсон М. Л. Інтелект і ментальні моделі світу / М.Л. Смульсон // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». Тематичний випуск «Сучасні дослідження когнітивної психології». – Острог: Вид-во Національного університету «Острог», 2009. – Вип. 12. – С. 38-49.
9. Смульсон М. Л. Психологічні засади розвитку інтелекту дорослих [Електронний ресурс] / М.Л. Смульсон // Проблеми сучасної психології. – 2013. – № 1(4). – С. 9-15. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pspz-4.pdf>

10.Смульсон М. Л. Психологія розвитку інтелекту: монографія /
М.Л. Смульсон. – К. : Нора-Друк, 2003. – 298 с.